

נובמבר, 2017

קריאה דחופה לכינון תכנית חומש להנגשת ההשכלה הגבוהה ליוצאי הפריפריה החברתית בישראל

דרוש: שוויון הזדמנויות.

העיקרון החברתי בדבר שוויון הזדמנויות מתבטא בסיכוי של אדם לרכוש השכלה בעתיד, על רמותיה השונות, ללא תלות במשתני הרקע שלו.

כל הנתונים מצביעים על כך כי יוצאי הפריפריה החברתית בישראל, כלומר מישובים ושכונות בעלי דירוג סוציאקונומי נמוך, מכל המגזרים, נכנסים פחות בשערי ההשכלה הגבוהה (81% מיישובים חזקים לעומת 22% בלבד מיישובים חלשים), לומדים פחות באוניברסיטאות (50.6% מהסטודנטים המשתייכים לאשכולות 9-10 לעומת 37.6% מהסטודנטים המשתייכים לאשכולות 3-4) ונמצאים במיעוט בתחומי לימוד מבוקשים (לדוגמא, מקרב אשכולות 1-2, רק 8.4% הולכים ללמוד הנדסה ואדריכלות, לעומת 20.1% מקרב הצעירים באשכולות 9-10)¹.

קובעי מדיניות, וראשי מערכת ההשכלה הגבוהה מכירים מזה זמן בצורך לחתור באופן יזום ופעיל לעבר השגת שוויון הזדמנויות זה עבור אוכלוסיות מרקע סוציאקונומי נמוך בכלל, ומקבוצות אוכלוסייה עם נגישות מועטה למערכת ההשכלה הגבוהה בפרט. כך למשל, בתקציב המדינה לשנת 2013-2014 הודגש כי מטרת תקציב ההשכלה הגבוהה הינן "עידוד המצוינות המדעית-מחקרית, שיפור באיכות ההוראה ובהון האנושי הנרכש, הגברת הנגישות למגזרי החרדים והמיעוטים". ואכן תכניות אלו, שהארכו כעת לחומש נוסף, הביאו לגידול משמעותי באחוז הסטודנטים הערבים והחרדים הנכנסים בשערי האקדמיה מאז כינון התכנית הראשונה.

ההכרה בצורך כבר כאן, הביצוע עדיין לא

בשנים האחרונות עלה שוב ושוב הצורך בבניית תכנית הנגשה מתאימה גם ליוצאי הפריפריה החברתית בפורומים מכובדים שונים. כך בסיכום ישיבת הוועדה המיוחדת לצדק חלוקתי ולשוויון חברתי ב-9.11.16, סיכם היו"ר ח"כ מיקי מכלוף זהר כי "הוועדה דורשת מהמועצה להשכלה גבוהה התייחסות קונקרטי, מהותית להתאמת הפריפריה הגיאוגרפית-החברתית להשכלה גבוהה". ב-8.2.17 קרא יו"ר ועדת החינוך, התרבות והספורט, ח"כ יעקב מרגי "על המועצה להשכלה גבוהה לגבש בהתאם תכנית חומש לשילובם באקדמיה של מועמדים מהפריפריה החברתית... לעודד תמרוץ להטמעת הבוגרים מהפריפריה... חיזוק והרחבת פעילות של תכנית הישגים במרכזי הצעירים בפריפריה".

מ"ג-ות"ת אף הגדילו לעשות והוסיפו שתי קבוצות אוכלוסייה נוספות למתאר תכנית ההנגשה של חומש תשע"ח-תש"פ: "תוספת של כ-1 מיליארד ₪ לשילוב אוכלוסיות ייחודיות במערכת ההשכלה הגבוהה, ובכלל זה: ערבים, חרדים, המגור האתיופי ותושבי הפריפריה (סה"כ התקציב לשילוב יעמוד על 3.2 מיליארד ₪)". (הודעה לעיתונות, ספט' 16).

ואולם, על אף כל אלו, בעוד שלגבי יוצאי אתיופיה אנו עדים להתקדמות מבורכת, וצעדים ראשונים לעבר בניית תכנית הוליסטית, **אין כיום בנמצא שום מהלך דומה ברמת המערכת האקדמית והמדינה באשר ליוצאי הפריפריה החברתית.**

צעדים ראשונים לקראת בניית תכנית הנגשה הוליסטית ליוצאי הפריפריה החברתית במערכת ההשכלה הגבוהה:

מתוך הכרות עם תכניות ההנגשה הקיימות כחברי ועדות ההיגוי הקיימות, וכמי שהיו מיוזמי התכנית הרב-שנתית לסטודנטים יוצאי אתיופיה, ומתוך הכרות עם הקשיים בהם נתקלים סטודנטים בשטח בחיי היום-יום, ההתאחדות ממליצה להלן על **שלושה צעדים הכרחיים ראשונים להגברת ההנגשה של יוצאי הפריפריה**. צעדים אלו יהוו את יריית הפתיחה לקראת כינון תכנית הוליסטית רב-שנתית עם מטרות מוגדרות, מחקר מלווה ומעקב אחר הישגים וחסמים נוספים.

1. **קיום מנגנון ליווי במוסדות האקדמיים:** התכניות הקיימות, דוגמת תכנית "הישגים" ואחרות, טובות ככל שתהיינה, מסייעות בעיקר בכניסה לשערי ההשכלה הגבוהה, אך אינן

¹ מתוך: דוח מצב הצעירים 2017, התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות בישראל, וכן מתוך נתונים של מרכז המחקר והמידע של הכנסת לנתוני הל"מ.

יכולות להעניק מענה לאחר הקבלה למוסד. כך סטודנטים יוצאי פריפריה אינם זוכים לליווי מתאים במהלך לימודיהם בפועל. יש לפתח מנגנון ליווי לסטודנטים יוצאי פריפריה, למניעת נשירה וליווי חברתי ואקדמי, כפי שקיים עבור סטודנטים מאוכלוסיות אחרות.

2. **תקצוב מוסדות עבור סטודנטים יוצאי פריפריה בהתאם ליעדים מדידים:** כיום מכללות מקבלות שיפוי על כמות הסטודנטים מהפריפריה החברתית-גיאוגרפית הנכנסים בשעריהן, אבל אין מדדים שבדקים נשירה, הצטיינות, תחומי לימוד ועוד. כמו כן זהו תקציב הניתן רק למכללות ולא לאוניברסיטאות (כדי לתקצב גם אותם צריך תוספת תקציב משמעותית לעניין). יש להגדיר יעדים ברורים ומדידים בגין השיפוי למכללות עבור מס' הסטודנטים מהפריפריה לצד הרחבת השיפוי והתמרוץ גם לאוניברסיטאות.

3. **בניית תכנית מלגות והצטיינות ייחודיות לעידוד תחומי לימוד בהם יש ייצוג חסר משמעותי:** כיוון שדווקא בתחומי הלימוד להם פוטנציאל הכנסה עתידית גבוה, ואשר נמצאים בביקוש במשק הישראלי, דוגמת מדעי המחשב, הנדסות ורפואה, אנו עדים למיעוט חמור של יוצאי פריפריה. דרושות בדחיפות תכניות להגדלת ייצוגם בחוגים אלו. לראייה, התכנית "הישגים להייטק" שאמנם כוללת מספק קטן יחסית של סטודנטים כל שנה (בין 100 ל-200) משגשגת זה כמה שנים ומביאה להישגים משמעותיים בתחום זה.

סיכום:

התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות הארצית קוראת לכל המשרדים הנוגעים לדבר ולמל"ג ות"ת **לפעול יחד לבניית תכנית הוליסטית ואפקטיבית להגברת ההנגשה ושוויון ההזדמנויות לצעירים וצעירות מיושבים מוחלשים**, ולהאיץ את מאמצי ההנגשה גם עבור יוצאי הפריפריה החברתית שאינם נמנים עם אוכלוסיות היעד המתקצבות בתכנית ייעודית כיום.

יש לזכור שתכנית חומש מל"גית הינה הכרחית אבל לא מספיקה. יש צורך עמוק בהשקעה ארוכת טווח בחינוך על כל שלב ובזה התיכוני בפרט, להגדלת בעלי תעודות בגרות איכותיות מיושבים בכל האשכולות. השאיפה לקידום לשוויון במערכת ההשכלה הגבוהה היא גם שאיפה למערכת חינוך טובה יותר בכללותה, המאפשרת לכל אדם עם יכולות להגיע ולהתקדם במערכת ההשכלה הגבוהה. **זוהי אחריותנו לגרום יחד למערכת הציבורית לדאוג לכך שצעיר בעל יכולות וכישורים, שנולד בפריפריה החברתית של מדינת ישראל, יוכל לממש את יכולותיו הגבוהות, להשתלב בהשכלה הגבוהה ולהצליח – ללא תלות ברקע ממנו הוא בא.**